

**Методичні рекомендації щодо викладання географії у 2019/2020
навчальному році**

Нестримний розвиток інформаційних технологій, особливо в області мультимедіа, віртуальної реальності і глобальних мереж, створили умови для радикальних перетворень з погляду методів, інформаційного змісту, освітнього простору, які переживає сучасна глобальна освітня система, започаткували інноваційні перетворення в національній освіті, пов'язаних з компетентісно орієнтованим підходом до навчання – що заснований на оволодінні засобами безперервного самостійного набуття нових знань, який розвиває здібності та уміння адаптуватися до складних, швидкоплинних і непередбачених ситуацій. Зростаюче розмаїття джерел знань та розширення доступу до них відкриває додаткові можливості для навчання, котрі можуть бути менш формалізованими та більш інноваційними. Сучасні виклики сприяли трансформації освітнього процесу та формуванню нових освітніх концепцій, серед яких ключовою стає концепція навчання протягом усього життя (Lifelong Learning). Швидкість та різноманіття змін збільшується, і навчання стає основною діяльністю протягом усього життя. В освітньому процесі все більше значення надається самостійній роботі, рівноправним відносинам між педагогом і учнем. Процес започаткованих змін не змінює сенсу географічної освіти, яка має значний гуманістичний та інтегративний потенціал, відіграє важливу, а можливо і основну роль в оновленні світогляду людини на глобальному і особистісному рівнях.

Так, у 2019/2020 навчальному році учні **6-9** класів продовжать вивчення географію за навчальною програмою, затвердженою наказом МОН України від 07.06.2017 № 804, що розміщена на офіційному веб-сайті МОН та з використанням методичних рекомендацій, підготовлених МОН України спільно з НАПН України, ДНУ «Інститут модернізації змісту освіти» (лист МОН України 09.08.2017 № 1/9-436).

У вересні 2019 року учні 10 класу вивчатимуть географію курсу «Географія: регіони та країни» рівень стандарту (52 години, 1,5 години на тиждень) та профільний рівень (175 годин, 5 годин на тиждень) за новими навчальними програмами, затвердженими наказом МОН України від 23.10.2017 № 1407, використовуючи методичні рекомендації, розроблені МОН України спільно з ДНУ «Інститут модернізації змісту освіти» (лист МОН України 03.07.2018 № 1/9-415), посилання на офіційний веб-сайт МОН.

Учні 11 класу вивчають курс «Географічний простір Землі» рівень стандарту (35 годин, 1 год. на тиждень) та профільний рівень (175 годин, 5 год. на тиждень) за програмою, затвердженою наказом МОН України від 23.10.2017 № 1407.

Зазначена навчальна програма розміщена на офіційному веб-сайті МОН України.

Курс «Географічний простір Землі» в 11 класі відповідає гуманістичній складовій географії, визначає новий світогляд, заснований на цінностях загальнолюдського і загальнокультурного характеру. Змістова частина навчальної програми розкриває сутність географічної науки в цілому. Рівень стандарту курсу передбачає ознайомлення зі Вступом та чотирма розділами програми: «Топографія та картографія», «Загальні закономірності географічної оболонки Землі», «Загальні суспільно-географічні закономірності світу», «Суспільна географія України».

На профільному рівні поглиблення змістової частини програми починається зі Вступу і продовжується розділами: «Топографія з основами геодезії та картографія. Географічні інформаційні системи (ГІС) та дистанційне зондування Землі (ДЗЗ)», «Загальні закономірності географічної оболонки Землі», «Загальні суспільно-географічні закономірності світу», «Суспільна географія держави (на прикладі України)», «Суспільно-географічне бачення глобальних проблем людства, глобальні стратегії і прогнози». Програма надає можливість вчителю творчо підходити до реалізації її змісту, добирати об'єкти для вивчення та залучати до змісту приклади, що пов'язані із життям свого регіону (області, міста). Ураховуючи рівень підготовки учнів, їхні інтереси і нахили, учитель може запропонувати свій варіант вивчення матеріалу з методичним обґрунтуванням доцільності внесених змін. Кількість годин на вивчення тем, як на рівні стандарту, так і профільному, є орієнтовною її можна змінювати в межах визначеного навчального часу. Учитель може на власний розсуд змінити розподіл годин між темами і розділами, використати години резервного часу з метою глибшого вивчення окремих тем, проведення уроків узагальнення і систематизації знань після вивчення великих розділів і тем, проведення екскурсій, зустрічей, обговорення дискусійних питань, що виникли під час вивчення певних тем тощо.

Курс «Географічний простір Землі» рівня стандарту і профільного рівня безпосередньо пов'язаний не тільки з попередніми курсами географії, він також інтегрує знання, здобуті на заняттях з математики, економіки, історії, інформатики тощо. Особливою є роль географії, оскільки в процесі її вивчення відбувається формування основ світогляду, становлення моральної соціально-політичної культури, в інтеграції навчального предмета з медіаосвітою, яка продиктована самим життям і є дуже актуально. Під час інтеграції географії та медіаосвіти використовуються такі засоби: текст підручника; дидактичні матеріали, періодична преса; телевізійні передачі; аудіо-та відеозаписи, музичні твори, довідкова та енциклопедична література; інформація, отримана під час відвідування виставок, музеїв, туристсько-красназавчих екскурсій, подорожей. На уроках географії, застосовуючи медіа освітні ресурси, пов'язані з умінням аналізувати

інформацію з різних критеріїв, в учнів формується критичне мислення, під яким ми розуміємо здатність людини самостійно сприймати та аналізувати інформацію; вміння бачити помилки або логічні порушення у твердженнях партнерів; аргументувати свою думку, переглядати її, якщо вона не витримує критики; вміння розпізнавати пропаганду; наявність розумної долі скепсису, сумнівів; прагнення до пошуку оптимальних рішень; мужність, принциповість, сміливість у відстоюванні своїх позицій; відкритість до сприймання інших поглядів.

Компетентнісна частина програми має також забезпечити засобами географії формування особистостей, здатних використати у повному обсязі свій *творчий потенціал*, пропонувати та реалізовувати ідеї, нові цінності, очікування та нове розуміння успіху, змінювати саму стратегію успіху. Компетентнісний підхід до навчання географії підкреслює діяльнісний складник результатів освіти та їхню практичну значущість у процесі набуття школярами досвіду, зокрема картографічної компетентності, яка окрім навичок роботи з паперовими картографічними джерелами, передбачає навички роботи в геоінформаційних системах та вмінні користуватися банками просторових даних з питань охорони природи, освоєння нових земель, промислового і цивільного будівництва. Ці знання є підґрунтям для вивчення за картографічними моделями реальної економіки світу, застосування набутих знань під час розв'язання будь-яких завдань протягом усього життя.

Трансформація освітнього процесу з позицій компетентнісного підходу, полягає в забезпеченні особистісної спрямованості процесу навчання, яка реалізується через різноманітні форми проведення уроків, мотивацію і диференціацію процесу навчання, а також надає змогу розробити алгоритми формування елементів предметно-географічних компетентностей учнів, зокрема географічних фактів, номенклатури, уявлень, понять, причинно-наслідкових зв'язків, прикладних і картографічних умінь тощо. Оцінюючи результати навчальної діяльності учнів з географії, необхідно враховувати рівень засвоєння теоретичних знань і сформованості практичних умінь, досвід творчої діяльності та використовувати різноманітні форми, способи і засоби перевірки та оцінювання результатів навчання. Виконання аналітичних завдань та досліджень, спрямованих на розвиток умінь і навичок роботи з географічними картами та іншими джерелами інформації, розв'язання географічних, екологічних й соціально-економічних задач, здійснення порівняльного аналізу, що пропонується під час виконання 10 (рівень стандарту) та 54 (профільний рівень) програмних практичних робіт, через які реалізується практична спрямованість курсу, стануть важливою формою і засобом перевірки та оцінювання результатів навчання, які є обов'язковими для всіх учнів класу. Обов'язковими для оцінювання у кожному семестрі є дві практичні роботи на вибір учителя. Дослідження введено до навчальної програми з географії саме з метою поєднати виконання практичних і суспільно значущих завдань шляхом створення різноманітних

творчих робіт. Цей головний принцип, покладений в основу досліджень, реалізує ідею зближення освітнього процесу з реальним життям, адже знання повинні активно використовуватися у повсякденних умовах. Дослідження як вид освітньої діяльності було включено до вивчення навчального предмета «Географія», згідно з оновленим Державним стандартом базової і повної загальної середньої освіти. Під час вивчення географії на рівні стандарту пропонується орієнтовна тематика проведення 24 досліджень, на рівні профілю – 64. Унікальна структура дослідження орієнтована на підвищення мотивації до навчальної діяльності учнів загалом, а також сприяє активному розвитку власного пізнавального інтересу до вивчення географії як практичної науки шляхом проведення учнями власних науково-пошукових робіт. Дослідження передбачають самостійну роботу учнів, час для їх виконання є позаурочним, рекомендовано виконувати їх у вигляді міні-проектів, презентацій, есе, усних повідомлень, схем-маршрутів, карт, рефератів тощо. Існує ряд спільних рис між практичними роботами та дослідженнями – це розвиток нестандартного мислення, уміння використовувати на практиці здобуті знання, вирішувати поставлені задачі, виконувати проекти тощо. Окрім того, існують певні відмінності між особливостями проведення досліджень і практичних робіт, які призвели до виокремлення даних видів робіт. Головна з них – це спосіб виконання, а також можливість обирати різні умови проведення. Результатом такої роботи учнів можуть бути макети, розробки, карти, схеми, описання об'єктів і конкретна діяльність з їх благоустрою тощо. Із запропонованої тематики досліджень учень за бажанням вибирає 1-2 дослідження (упродовж року) та виконує його індивідуально або в групі. Учитель оцінює таку роботу під час її захисту чи презентації.

Відповідно до «Орієнтовних вимог до виконання письмових робіт і перевірки зошитів з природничо-математичних дисциплін (лист МОН України №1/9 – 529 від 27.12.2000 р.) основними видами письмових робіт з географії є:

- розв'язування задач і вправ з географії;
- оформлення результатів виконання практичних робіт (відповідно до навчальних програм);
- складання таблиць, схем, написання рефератів тощо;
- записи результатів спостережень за природними явищами, що здійснюються у процесі вивчення географії;
- самостійні роботи;
- контрольні роботи (як мінімум одна письмова контрольна робота на семестр є обов'язковою).

Для запобігання перевантаженню учнів, час проведення контрольних робіт визначається загальношкільним графіком, складеним заступником директора освітнього закладу за погодженням із вчителем.

Під час планування контрольних робіт необхідно передбачити їх рівномірний розподіл упродовж усього семестру, не допускаючи накопичення письмових контрольних робіт наприкінці семестру та навчального року.

Сучасний конкурентоспроможний учитель у своїй роботі разом із традиційними технологіями навчання повинен використовувати величезні можливості комп'ютерних технологій, насамперед, загальнодоступних засобів MS Office: текстовий редактор MS Word, програми MS Power Point, MS Explorer, MS Photoshop, Windows Movie Maker, My test, геосервіси, що надають інструменти для роботи з географічними даними та дозволяють користувачеві ознайомлюватися з різними країнами світу і навіть віртуально подорожувати; шукати різні об'єкти на карті Землі, переглядати, коментувати, доповнювати світлинами. Існує низка сайтів із доступом до геосервісів: Wikimapia (wikimapia.org); Google Maps (maps.google.com); Google Earth (earth.google.com) та ін.

Традиційно значну підтримку географам надають науково-методичний журнал «Географія та економіка у рідній школі» Міністерства освіти і науки України, журнал «Географія. Книжковий додаток» науково-популярний журнал з природничих дисциплін «Колосок», а також газета «Краєзнавство. Географія. Туризм», що відображають виклики та тенденції у географічній освіті. Сторінки видань знайомлять з ідеями та найкращим досвідом педагогічних працівників за всіма напрямками освітніх трансформацій.

Посилання на інформаційні ресурси в Інтернеті, відео-лекції, інше методичне забезпечення:

1. Географіка. Географічний портал [Електронний ресурс].
2. Державний стандарт базової і повної загальної середньої освіти [Електронний ресурс].
3. Інтернет на користь: онлайн-ресурси для вивчення географії [Електронний ресурс].
4. Перелік навчальних програм, підручників та навчально-методичних посібників, рекомендованих Міністерством освіти і науки України для використання в основній і старшій школі у закладах загальної середньої освіти з навчанням українською мовою у 2019/20 навчальному році [Електронний ресурс] / Міністерство освіти і науки, 2017.